

УДК 327

«La geopolitique interne» Іва Лакоста як теоретико-методологічна основа дослідження внутрішньої геополітики України

С.І. ЗАБРОДІН

Національний гірничий університет, м. Дніпропетровськ, Україна, E-mail: serg_1974@ukr.net

Авторське резюме

Визначено, що французький учений Ів Лакост розглядає геополітику як інструмент аналізу конкретної ситуації, а всі глобальні теорії, які лежать в її основі, він зводить до доволі відносних, історично обумовлених понять. У своїй концепції внутрішньої геополітики І. Лакост використовує деякі методологічні моделі класичної геополітики, які набувають самостійного значення. «Внутрішня геополітика» (la geopolitique interne) орієнтована на розв'язання в основному локальних проблем, тому її предметом вже не виступає формальна залежність зовнішньополітичної стратегії держави від місця її розташування, ресурсної бази та інших географічних умов, як це має місце у класичній геополітиці.

Розкрито, що в сучасну, інформаційну добу на геополітичні процеси чинять прямий вплив засоби масової інформації (особливо телебачення, а зараз – Інтернет), які створюють яскраві «образи» («іміджі»). Цей медіатичний «образ» є атомарним синтезом етнічного, культурного, ідеологічного та політичного підходів.

Показано, що при дослідженні внутрішньої геополітики України застосування постулатів «la geopolitique interne» Іва Лакоста дозволяє визначити пріоритети її внутрішньої геостратегії, головним з яких є питання побудови моделі взаємин між центром і регіонами, а також по ключових вісях Північ-Південь і Захід-Схід.

Ключові слова: класична геополітика, Ів Лакост, внутрішня геополітика, журнал «Геродот», медіатичний образ, внутрішня геополітика України.

'La geopolitique interne' Yves Lacoste as a theoretical and methodological basis of research of internal geopolitics of Ukraine

S.I. ZABRODIN

National mining university, Dnepropetrovsk, Ukraine, E-mail: serg_1974@ukr.net

Abstract

It is determined that the French scientist Yves Lacoste examines the geopolitics as a tool for analysis of the situation, and all global theories that underlie it, he brings to the quite relative, historically conditioned concepts. Their concept of internal geopolitics I. Lacoste uses some the methodological model of classical geopolitics, which acquire an independent significance. 'Internal geopolitics' (la geopolitique interne) is focused on the decision mainly local problems, so its subject has been no formal dependence of the foreign policy strategy of the state of the place of its the location of the resource base and other geographical conditions, as in the classical geopolitics.

Resolved, that in the modern information day on the geopolitical processes have a direct influence of the mass media (especially TV and now the Internet) that create vivid 'image'. This media 'image' is an atomic synthesis of ethnic, cultural, ideological and political approaches.

It is shown that the study of internal geopolitics of Ukraine, the application of the postulates of the 'la geopolitique interne' Yves Lacoste to prioritise its internal geopolitics, the main of which is a question of construction of the model of relations between the center and regions, as well as on key axes of North-South and West-East.

Keywords: classical geopolitics, Yves Lacoste, internal geopolitics, magazine 'Herodotus', media image, internal geopolitics of Ukraine.

Постановка проблеми. У ході геополітичного самовизначення, на тлі різного роду соціальних і культурних проблем загальнодержавного масштабу, електорального партійно-політичного структурування, в сучасній Україні виникають відносно стабільні й цілісні спільності, які ще не «землі», але вже й не одиниці адміністративно-територіального поділу. Вони мають чітку «грунтову» прив'язку, розвиваються або шляхом експансії / захисту, або в рамках спільного проникнення на територію, де «замкнуті цикли» ще не сформовані.

Для дослідження цих процесів, які можна

позначити як внутрішня геополітика України, доцільно використовувати постулати «la geopolitique interne», розроблені представниками французької школи, зокрема Івом Лакостом, Мішелем Коренманном, Полем-Марі де ля Горсом та ін. У цілому внутрішня геополітика – це «напрямок геополітичної науки, який розглядає питання, пов'язані з вирішенням локальних та внутрішньодержавних проблем» [6, с. 189].

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема внутрішньої геополітики розроблялася такими вітчизняними вченими, як В.П. Бере-

© С.І. Забродін, 2013

зинський [1-2], С. Денисенко [3], О.Г. Дугін [4], М.В. Ільїн [5], Ю.В. Тихонравов [7], П.А. Циганков [8] та ін.

Мета дослідження – розкрити теоретико-методологічну сутність концепції внутрішньої геополітики Іва Лакоста та показати її аналітичні можливості для дослідження внутрішньої геополітики України.

Виклад основного матеріалу. Розвиток геополітичної думки у другій половині ХХ ст. об'єктивно привів до того, що в поле вивчення геополітичної науки, поряд з міждержавними відносинами, були включені і питання, пов'язані з вирішенням локальних, внутрішньодержавних проблем. Фундатором цього нового напрямку геополітичних досліджень є французький учений Ів Лакост (див.: [10-14]). В основу своєї концепції він поклав нетрадиційний для класичної геополітики принцип – аналіз конкретних регіональних (локальних) ситуацій, з використанням певних методологічних моделей класичної геополітики. Ці «новації» відомий російський геополітик О.Г. Дугін охарактеризував як «деглобалізація» геополітики, яка супроводжується відмовою від глобальних парадигм, істотно звужуючи масштаб і конкретизуючи предмет дослідження. Тобто, предметом вивчення внутрішньої геополітики виступає вже не як формальна залежність зовнішньополітичної стратегії держави від її місця розташування, ресурсної бази та інших географічних умов, і не питання глобального світового порядку, а, скоріше, як методи державного регулювання на власній території й форми регіональної взаємодії на рівні міждержавних взаємин. На його думку, внутрішня геополітика – це чисто аналітична, політологічна, соціологічна методика, яка оперує категоріями класичної геополітики. Ігноруючи геополітичний дуалізм, вважаючи його або подоланим, або несуттєвим, або просто таким, що виходить за рамки основного предмету вивчення, внутрішня геополітика не є галуззю геополітики в її класичному розумінні і стає лише різновидом статистико-соціологічної методики (див.: [4, с. 135-136]). Інший російський вчений-геополітик Ю.В. Тихонравов не без підстав стверджує, що «із діяльністю географа Лакоста багато в чому пов'язаний геополітичний ренесанс в Європі» [7, с. 21].

У 1976 р. Ів Лакост заснував журнал «Геродот», де вперше в післявоєнній Європі (крім Німеччини) стали регулярно публікуватися геополітичні тексти. Завдяки журналу «Геродот» геополітика набула у Франції інтелектуальної легітимності. Сама назва цього часопису є даниною поваги засновникові історії й географії, грекові, що зумів перебороти свої заботи й став досліджувати образ життя та минуле варварів. Кожний номер щоквартального журналу «Геродот» є результатом колективної праці й

містить у собі досє, присвячене геополітичній проблематиці того чи іншого регіону (наприклад, «Американське Середземномор'я», «Проблема кордонів в Африці», «Балкани та балканізація» та ін.) або тієї чи іншої країни (наприклад «Німецька геополітика», «Прикордонні райони Росії», «Сербське питання» та ін.).

Кожен свій випуск журнал «Геродот» буде за трьома елементами:

- карти як первинна форма осмислення простору або, точніше, сукупність карт різного масштабу, що ілюструють різні характеристики (від рельєфу до розподілу населення) – вони повинні надати достатньо повну інформацію, яка дозволяє самостійно зробити правильний висновок;

- історія або, вірніше, історичні події, які є джерелом геополітичних уявлень, за допомогою яких у процесі кристалізації зв'язують територію з її минулим;

- кордони (юридичні і політичні) як лінії, які розділяють державні суверенітети і відображають співвідношення конкретних сил у конкретно-історичний момент.

З моменту заснування журналу «Геродот» геополітикою в Європі займалися лише праві маргінали, націоналістичні кола. Інтерес до геополітики почав привертати увагу географів-«радикалів» лівого спрямування після масових антиімперіалістичних і антивоєнних виступів у травні 1968 р. в Парижі, які часто проходили під гаслами маоїзму, троцькізму та анархізму [7, с. 21-22].

За ідеологічними поглядами І. Лакоста можна віднести до лівого спрямування. Формування лівого світогляду вченого обумовлено тим, що своє дитинство він провів у Марокко: на його очах проходив процес колонізації і деколонізації цієї країни. І. Лакост як людина лівих переконань спостерігав і випробовував на собі вплив протиріч, породжуваних якобінською моделлю уніфікації Марокко, яка зіштовхнулася із проявами місцевих особливостей, з бажанням зберегти свою самобутність, зокрема, у цій північно-африканській країні ця самобутність ґрунтується на багатовіковій історії правління династії Алавітів із Тафілальта.

Вперше свої геополітичні погляди І. Лакост виклав у праці про військові аспекти географії (див.: [11]). На думку французького вченого, простір, його компоненти (земля, вода), а також його рельєф виступають одночасно і як сприятливі чинники, і як перешкоди при проведенні військових операцій, у той же час самий простір є метою цих операцій. За переконанням І. Лакоста, для існування ландшафту люди непотрібні, однак останні постійно виборюють право володіти тією чи іншою місцевістю. Всі зіткнення між людьми протікають у часі й просторі. Виходячи з цього, геополітика

має виконувати в першу чергу функцію ідеологічного забезпечення внутрішньо- і зовнішньополітичних інтересів владної верхівки у всіх державах. Тобто геополітика виступає як суто ідеологічна галузь знання, спрямована на військову та геостратегічну проблематику.

І. Лакост не погоджується з поширеним тлумаченням геополітики як «вчення про зв'язок між природно-географічними умовами та політикою держав», яке є відбиттям традиційних поглядів довоєнної німецької школи й зводиться до помилкового принципу географічного детермінізму. На думку французького вченого, у взаємодії політичних і географічних чинників визначальна роль належить скоріше політиці, яка не тільки має справу із простором, але часто перетворює його. Він висунув принципово нову концепцію геополітики, згідно з якою простір і кордони є пасивними і нейтральними елементами. Визначального значення тут набуває економічний чинник у суспільно-політичному розвитку, а також культурні варіації, зокрема культурні ландшафти (див.: [14]).

Ів Лакост намагається адаптувати геополітичні принципи до сучасної ситуації: не поділяючи ані «органіцистського підходу», при таманного континенталістській школі, ані чисто прагматичного та механіцистського геополітичного утилітаризму ідеологів «морської сили», він вважає, що геополітичні міркування слугують лише для «виправдання суперницьких прагнень владних інстанцій щодо певних територій і людей, що на них проживають» [10, р. 101].

У руслі французької географічної традиції І. Лакост робить наголос на регіональних дослідженнях, приділяє увагу історії геополітики й географії, показуючи об'єктивно існуючі між ними відмінності (див.: [9; 12]). Французький учений запропонував резервувати термін «геополітика» для дискусій і зіставлення позицій громадян однієї й тієї ж нації (тобто держави), а термін «геостратегія» – для дослідження суперництва й антагонізму між ворожими державами або політичними силами.

І. Лакост додав до класичної геополітики новітні критерії, властиві інформаційному суспільству. Серед інформаційних систем, що прямо впливають на геополітичні процеси, найбільшого значення набувають засоби масової інформації (особливо телебачення, а зараз – Інтернет). У сучасному суспільстві домінує не концептуально-раціональний підхід, а яскравість «образу» («іміджу»). У більшій частині суспільства політичні, ідеологічні й геополітичні погляди формуються винятково телекомунікаційними засобами. Медіатичний «образ» є атомарним синтезом, у якому поєднані одразу декілька підходів – етнічний, культурний, ідеологічний, політичний. Синтетична якість

«іміджу» зближує його з багатьма категоріями, якими традиційно оперує геополітика. Наприклад, репортаж з якоїсь «гарячої точки», про яку нічого не відомо пересічному глядачу, повинен за найкоротший час представити географічний, історичний, релігійний, економічний, культурний, етнічний профіль регіону, а також розставити акценти відповідно до вузько заданої політичної цілі. Таким чином, професія журналіста (особливо тележурналіста) збігається із професією геополітика. Мас-медіа в сучасному суспільстві відіграють уже не чисто допоміжну роль, як раніше, а стають наймогутнішим самостійним геополітичним чинником, який здатний впливати на історичні долі народів.

Свою методику І. Лакост намагався застосувати для аналізу геополітичного статусу пострадянських країн. Зокрема він зазначає: «Претензії Росії суперечать цілям розширення меж свободи в Старому світі». Відносини між Росією та ЄС, на думку І. Лакоста, отруюють «жорстокі погрози й ворожі акти Росії проти європейських націй, енергетичні ембарго, спроби дестабілізації й збройні дії проти Грузії», а також те, що «Росія використовує у своїх власних інтересах ті стратегічні шанси, які їй надають кризи, що кидають виклик Заходу в Ірані або на інших геополітичних театрах» [15, р. 2, 5-6], наприклад у Сирії.

Аналізуючи внутрішню геополітичну ситуацію в Україні, необхідно акцентувати увагу на пошуку оптимальних моделей внутрішньої організації держави й управління її територіальним складом, який розрізняється за географічними, політичними, економічними і соціальними характеристиками. Виходячи з положень концепції І. Лакоста, проблемний ряд аналізу внутрішньої геополітики України передбачає:

- вплив зовнішніх геополітичних чинників на стабільність внутрішньополітичної ситуації в державі;
- характер відносин центру й регіонів;
- характер міжрегіональних відносин і впливу на них центральної влади;
- наявність регіонів з високою концентрацією представників того чи іншого ідеологічного спрямування;
- наявність регіонів з високою концентрацією представників етнічних меншин.

Застосування методики внутрішньої геополітики дозволяє визначити пріоритети внутрішньої геостратегії для України, головним з яких є питання побудови моделі взаємин між центром і регіонами, а також по ключових вісях Північ-Південь і Захід-Схід. Причому йдеться не тільки про сферу адміністративного управління та економічних відносин, але й у питанні фактичного політичного контролю над територією (детальніше див.: [3]).

Висновки. Французький учений Ів Лакост розглядає геополітику як інструмент аналізу конкретної ситуації, а всі глобальні теорії, які лежать в її основі, зводяться до доволі відносних, історично обумовлених понять. Тобто І. Лакост пропонує принципово нове визначення геополітики, яке не відтворює континентальне мислення, засноване на фундаментальному планетарному цивілізаційно-географічному дуалізмі й поєднане із глобальними ідеологічними системами, а використовує деякі методологічні моделі традиційної геополітики в загальному контексті, але взятих у цьому випадку як щось самостійне. Така геополітика одержала назву «внутрішня геополітика» (*la geopolitique interne*), оскільки вона орієнтована на розв'язання в основному локальних проблем, тому її предметом вже не

виступає формальна залежність зовнішньополітичної стратегії держави від місця її розташування, ресурсної бази та інших географічних умов, як це має місце у класичній геополітиці.

У сучасну, інформаційну добу на геополітичні процеси чинять прямий вплив засоби масової інформації (особливо телебачення, а зараз – Інтернет), які створюють яскраві «образи» («іміджі»). Цей медіатичний «образ» є атомарним синтезом етнічного, культурного, ідеологічного та політичного підходів.

При дослідженні внутрішньої геополітики України застосування постулатів «*la geopolitique interne*» Іва Лакоста дозволяє визначити пріоритети її внутрішньої геостратегії, головним з яких є питання побудови моделі взаємин між центром і регіонами, а також по ключових вісях Північ-Південь і Захід-Схід.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Березинський В.П. Європейська школа електоральних досліджень у сучасному дискурсі політичної науки [Текст] / В.П. Березинський // Політологічний вісник. – К.: «ІНТАС», 2012. – Вип. 59. – С. 298-307.
2. Березинський В.П. Електорально-просторові дослідження: основні підходи та особливості їх застосування щодо перехідних суспільств [Текст] / В.П. Березинський // Грані. – 2004. – № 6. – С. 71-77.
3. Денисенко С. Внутренняя геополитика Украины: вопросы теории и практики [Электронный ресурс] / Святослав Денисенко. – Режим доступа: <http://dialogs.org.ua/ru/project/page1196.html>.
4. Дугин А.Г. Основы геополитики. Геополитическое будущее России [Текст] / А.Г. Дугин. – М.: Арктогея, 1997. – 608 с.
5. Ильин М.В. Этапы становления внутренней геополитики России и Украины [Текст] / М.В. Ильин // Полис. – 1998. – № 3. – С. 82-94.
6. Кривошеїн В.В. Геополітика внутрішня [Текст] / В.В. Кривошеїн // Геополітика: енциклопедія / за ред. Є.М. Суліми. – К.: Знання України, 2012. – С. 189-190.
7. Тихонравов Ю.В. Геополитика: учеб. пособие для вузов [Текст] / Ю.В. Тихонравов. – М.: Инфра-М, 2000. – 269 с.
8. Цыганков П.А. Французская школа геополитики в 2000-х годах: отношения ЕС с Россией [Текст] / П.А. Цыганков // Междунар. процессы: Журн. теории междунар. отношений и мировой политики. – 2011. – Т. 9, № 2 (26), май-август. – С. 4-16.
9. Lacoste Y. Géopolitique des regions française. La Facade occidentale [Text] / Y. Lacoste. – Paris: Fayard, 1986. – 1114 p.
10. Lacoste Y. Dictionnaire de géopolitique [Text] / Y. Lacoste. – Paris: Flammarion, 1986. – 747 p.
11. Lacoste Y. La Géographie ça sert d'abord à faire la guerre [Text] / Y. Lacoste. – Paris: Maspéro, 1982. – 190 p.
12. Lacoste Y. Geographie et geopolitique: Elisée Reclus [Text] / Y. Lacoste // Herodote. – 1981. – Vol. 22. – P. 14-55.
13. Lacoste Y. Géopolitique. La longue histoire d'aujourd'hui [Text] / Y. Lacoste. – Paris: Larousse, 2006. – 335 p.
14. Lacoste Y. Paysages en action [Text] / Y. Lacoste // Herodote. – 1987. – Vol. 44. – P. 3-7.
15. Mongrenier J.-S. La Russie menace-t-elle l'Occident? [Text] / J.-S. Mongrenier; Préface de Y. Lacoste. – Paris: Choiseul, 2009. – 220 p.

Стаття надійшла до редакції 16.11.2013

REFERENCES:

1. *Berezinskiy V.P.* Evropeyska shkola elektoralnih doslidzhen u suchasnomu diskursi politichnoyi nauki (European School of electoral studies in the contemporary discourse of political science). *PolItologIchniy vIsnik*. K.: «INTAS», 2012. Vip. 59. P. 298-307.
2. *Berezinskiy V.P.* Elektoralno-prostorovI doslidzhennya: osnovnI pidhodi ta osoblivostI Yih zastosuvannya schodo perehidnih suspilstv (Electoral and space research: basic approaches and their uses in relation to transitional societies). *GranI*. 2004. № 6. P. 71-77.
3. *Denisenko S.* Vnutrennyaya geopolitika Ukrainyi: voprosyi teorii i praktiki (Internal geopolitics of Ukraine: Theory and Practice). Mode of access: <http://dialogs.org.ua/ru/project/page1196.html>.
4. *Dugin A.G.* Osnovy geopolitiki. Geopoliticheskoe buduschee Rossii (Foundations of Geopolitics . Geopolitical Future of Russia). M.: *Arktogeya*, 1997. 608 p.
5. *Ilin M.V.* Etapyi stanovleniya vnutrenney geopolitiki Rossii i Ukrainyi (Stages of the formation of internal geopolitics of Russia and Ukraine). *Polis*. 1998. № 3. P. 82-94.

6. Kryvoshein V.V. Heopolytyka vnutrishnia (Geopolitics internal). *Heopolytyka: entsyklopediia*. K.: Znannia Ukrainy, 2012. P. 189-190.
7. Tihonravov Yu.V. Geopolitika: ucheb. posobie dlya vuzov (Geopolitics). M.: Infra-M, 2000. 269 p.
8. Tsygankov P.A. Frantsuzskaya shkola geopolitiki v 2000-h godah: otnosheniya ES s Rossiei (The French school of geopolitics in the 2000s: the EU's relations with Russia). *Mezhdunar. protsessyi: Zhurn. teorii mezhdunar. otnosheniy i mirovoy politiki*. 2011. Vol. 9, № 2 (26), may-avgust. P. 4-16.
9. Lacoste Y. Géopolitique des regions francaise. La Facade occidentale [Text] / Y. Lacoste. – Paris: Fayard, 1986. – 1114 p.
10. Lacoste Y. Dictionnaire de géopolitique [Text] / Y. Lacoste. – Paris: Flammarion, 1986. – 747 p.
11. Lacoste Y. La Géographie ça sert d'abord à faire la guerre [Text] / Y. Lacoste. – Paris: Maspero, 1982. – 190 p.
12. Lacoste Y. Geographicite et geopolitique: Elisée Rechis [Text] / Y. Lacoste // Herodote. – 1981. – Vol. 22. – P. 14-55.
13. Lacoste Y. Géopolitique. La longue histoire d'aujourd'hui [Text] / Y. Lacoste. – Paris: Larousse, 2006. – 335 p.
14. Lacoste Y. Paysages en action [Text] / Y. Lacoste // Herodote. – 1987. – Vol. 44. – P. 3-7.
15. Mongrenier J.-S. La Russie menace-t-elle l'Occident? [Text] / J.-S. Mongrenier; Préface de Y. Lacoste. – Paris: Choiseul, 2009. – 220 p.

Забродін Сергій Іванович – викладач
Національний гірничий університет
Адреса: 49600, м. Дніпропетровськ, просп. Карла Маркса, 19
E-mail: serg_1974@ukr.net

Zabrodin Serhii Ivanovych – lecturer
Lesya Ukrainka eastern european national university
Address: 19, Karl Marx Av., Dnepropetrovsk, 49600
E-mail: serg_1974@ukr.net